

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2025.20>**Р. М. Кельман***orcid.org/0000-0001-7704-2055*

доктор філософії з права,

доцент кафедри права

*Львівського інституту Приватного акціонерного товариства Вищий навчальний заклад**«Міжрегіональна Академія управління персоналом»*ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ
У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ

Проблемами методології правознавства в різних її аспектах займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: у сфері філософсько-теоретичного осмислення – В. Бабкін, О. Бандура, С. Гусарев, М. Дамірлі, В. Дудченко, К. Жоль, М. Козюбра, А. Козловський, М. Костицький, В. Копейчиков, М. Кельман, А. Крижанівський, Н. Крестовська, В. Лемак, Л. Луць, С. Максимов, Н. Оніщенко, М. Орзіх, Ю. Оборотов, В. О. Петришин, Л. Петрова, П. Рабінович, О. Скакун, С. Сливка та інші.

Питання методології кримінально-правової науки досліджувала ціла низка українських вчених, зокрема, Г. Гребеньков, М. Панов, О. Рябчинська, П. Сердюк, М. Хавронюк, О. Харитонova. Більшість питань методології мають дискусійний характер та неоднозначно розуміються в науці, а тому розгляд цих проблем видається досить актуальним.

Постановка проблеми. Без перебільшення варто зазначити, що вкрай складною теоретичною проблемою будь-якої правової науки є її методологія, яка дозволяє на відповідному рівні здійснювати дослідження питань в межах свого предмета, а також осмислювати та інтерпретувати їх результати. Цілком логічно це стосується і кримінально-правової науки. Відсутність цілісної та належної методологічної бази у сфері кримінального права позначається на оцінці якості кримінального закону та результатах законотворення, а також на рівні ефективності правового регулювання.

Будь-яка виконувана людиною справа матеріалізується шляхом відповідних дій, що виконуються за допомогою відповідних прийомів, способів і засобів. Коли ж йдеться про наукові дослідження, то такий систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату отримав назву метод (у перекладі з грецької є «шлях дослідження, теорія, вчення»).

Мета статті. Визначити роль діалектики в системі наукового світогляду, проаналізувати

її специфіку стосовно інших сучасних методів у сфері кримінального права. Проаналізувати особливості методології кримінального права на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що питання методології дуже активно були предметом дослідження у ХХ ст. (особливо у часи радянського союзу понад 70 років) так звана матеріалістична діалектика. Але як відомо моно-методологічний підхід зазнав фіаско. І властиво ціла низка відомих науковців того часу не змогли вирішити проблему методології юридичної науки, не тому, що їм бракувало знань, кваліфікації ні. Зазначена проблематика, на наш погляд, у ті часи не могла бути вирішена в принципі із за однієї причини. Підхід до пізнання тих чи інших явищ з позиції «матеріалістичної» діалектики, як зазначає М. Костицький: «безвихідний, оскільки немає ні матеріалістичної, ні ідеалістичної діалектики, а є діалектика як філософська концептуалізація розвитку усвідомленого в онтологічному (буттєвому) і в логіко-понятійному сенсі, яка є вченням, теорією, методологією, методом» [1, с. 4].

Діалектика виникла як усвідомлена форма в межах філософії як її складова частина і її вперше увів в обіг Зенон Елейський грецький філософ (490 р. до н.е.). А згодом Геракліт, Сократ, Платон діалектика поставала як мистецтво, уміння вести діалог, бесіду, спір. Це свого роду критичний процес, під час якого виявляється істинність чи хибність тверджень, уяв. Варто наголосити, що набуття діалектичної форми системно побудованої теорії чітко простежується у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. (І. Кант, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. Гегель). У Г. Гегеля діалектика набуває завершеного значення теорії, спрямованої на об'єктивність. Вона постає як логіка, тобто система теоретичного знання про мислення, але об'єктивного мислення. Як зазначає А. Конверський:

«предметом діалектики і є «царство чистого мислення», мислення взагалі. Логіка є наука про мислення і в ньому варто виділити такі два моменти. Перший стосується поняття «логіка», а другий – поняття «мислення» [2, с. 13].

Правда слід зазначити, що мислення як об'єкт дослідження вивчають й такі науки як психологія, фізіологія нервової діяльності, філософія, а не лише логіка.

Однак творцем діалектики як логіки є німецький мислитель Г. Гегель у його творі «Наука логіки» (1812–1816 р.). За Г. Гегелем уточнено закони та категорії діалектика, вона розуміється як метод віднайдення та розв'язання суперечностей, які містяться в поняттях. Зрештою, цим його творчим доробком ми користуємося і сьогодні. Послідовність руху діалектичного методу Г. Гегель дає у згаданій праці, де він реалізується у таких формах як: перехід, рефлексія та розвиток.

Діалектика, як наголошує М. Козюбра не дає науці готовий метод, а вона допомагає досліднику виробити адекватний його науці метод. Тому метод призначений для того, аби запобігти суб'єктивності дослідників, а також вести до шаблону, схематизму. Видимість його шаблонності ми побачимо тоді, коли його розуміють і застосовують за штампом, формально, за схемою, коли до уваги не береться сама суть справи, себто діалектика змісту і предмета. Тому то так важливо наголошує учений на ролі інтуїції у використанні діалектичного методу у процесі дослідження. Підкреслимо, що істинне розуміння діалектичного методу полягає в тому, що предмет розглядають як свободний у його власній життєдіяльності.

Деякі слова щодо співвідношення діалектики і методів наукового пізнання, оскільки зазначена проблематика має поодинокий характер у науковій літературі. У тих публікаціях, які ми аналізували не виявляється генетична їхня спорідненість, тому й не виявляється всезагальний характер діалектики як методу. І нині, коли стосовно діалектичного методу спостерігається атмосфера ігнорування, нехтування, відходу на задній план, оскільки існують нагальніші проблеми, які заслуговують на увагу щодо їх дослідження. Натомість це не є свідченням відсутності актуальності діалектики назагал та її відношення до методів науки. Цю проблему визнають як теоретики та філософи права, котрі усвідомлюють необхідність філософської рефлексії у сфері своїх наук. Відомий в Україні філософ І. Добронравов наголошує: «коли на нашій території відпала ідеологічна підтримка діалектики, її час прийшов: наукова революція останніх двох десятиріч ХХ ст. зробила предметом нелінійної науки самоорганізуючі системи. Самоорганіза-

ція як становлення нового цілого потребувала для свого осмислення відповідних діалектичних категорій мислення» [3, с. 129]. Тут мова йде про синергетику як міждисциплінарний напрям, що виник у 70-ті роки ХХ ст., котрі вивчають процес самоорганізації нових упорядкованих структур.

Професор М. Костицький, цілком справедливо зазначає: «Синергетика пропонує якісно іншу картину світу, ніж та, що лежить в основі класичної науки та пов'язана з іменами Ньютона та Ейнштейна, тобто науки, що ґрунтуються не лише на класичній теорії механіки Ньютона і квантово-релятивістській концепції Бора, Ейнштейна, яку ще називають неklasичною. Настає відмова від уявлення світу, що базується на елементарних частинках – цеглинках матерії в користь картини світу як сукупності нелінійних процесів» [1, с. 8–9].

Сьогодні, саме діалектика піддається нападкам зі сторони представників спеціальних наук, які розробляють свої методи, і це дає їм підстави вважати, що філософський метод не потрібний. Оскільки можна обійтися формально-логічним, математичним методами або прийомами аналітичної філософії. Але як виявилось згадані методи обмежені в своєму змісті і формі дії, тому варті уваги інші погляди і способи мислення, серед котрих є і філософія, і діалектика [4, с. 30].

Варто зауважити, що незважаючи на тенденцію свідомого ігнорування філософської діалектики, прагнуть саме в ній вбачати найадекватніший метод пізнавального осягнення світу.

Тому то, діалектика і тепер є всезагальним методом розв'язання проблем пізнавального характеру, котрі виникають у науках про природу, людину, суспільство та духовне життя. І це тому, що діалектика як логіка містить у собі всі методи інших наук, але лише у вигляді часткових моментів цілого, котрим і власне є діалектичний метод.

У ХХ ст. виникли нові методи пізнання і це свідчить, що приріст наукових знань залежить від методологічного інструментарію, що використовується дослідниками. Це є свідченням зміни методологічного монізму попередніх епох на плюралізм підходів, способів, прийомів, методів наукового пізнання.

Проблема методології, необхідна й неминуча для будь-якої науки. Як система вона дає можливість досліднику реалізувати ті завдання, процеси щодо відкриття нових наукових знань.

Як показує етимологічний склад слова методологія, саме поняття про неї передбачає в її природі такі елементи: а) науку, б) шлях до неї, с) спосіб використання цього шляху, як дії (роботи), з метою встановлення істинності, правильності пізнання. Відповідно, до структури методології входить, окрім цього, і сам дослід-

ник (той, хто пізнає), в розгляді його якості як дослідника. Технічне вміння передбачає, тим самим, і властивості розуму того, хто пізнає, шукає відповідь на поставлене собі питання (проблему).

Загальний характер методології – це саме мистецтво (техніка). Правильний метод не дасть правильного результату через нестачу майстерності в його використанні.

Окрім згаданої загальної мети кожного дослідження, загалом пізнання, як певного мистецтва, цілі диференціюються залежно від тієї або іншої сфери дослідження.

1. В юридичній методології такі цілі різні залежно від матеріалу і взагалі наряду думки. Відповідно, й самі питання (проблеми) можуть бути: а) історичними (історія права), б) догматичними (позитивне право), с) політико-правовими (з метою як розробки нового, так і загалом поліпшення діючого законодавства), d) теоретико-пізнавальні (філософські), e) юридико-фольклорні й ін.

2. Але не лише в часі: минуле (історія), теперішнє (система позитивного права) і майбутнє (політика права), а й у просторі, розподіляються цілі дослідження. Так, вирішення якоїсь проблеми вимагає, через її складність, поставити методологічно попередні цілі загального або приватного характеру, необхідні для вирішення складнішої проблеми. Уміння розподіляти такі попередні цілі в правильній послідовності та досягати їх становить також мету кваліфікованої методології.

3. Нарешті, цілі групують за мірою пізнання; в цьому сенсі науки розпадаються на описові (дескриптивні) та пояснювальні (експлікативні). Наприклад, відкрита могила фараона вимагає свого методу в описі знайденого в ній (наука описова, дескриптивна). Пояснення ж здобутого матеріалу та включення його в єгипетську культуру та культуру загалом – це вже експлікативна наука, яка також вимагає свого особливого методу.

Наука кримінального права як правило використовує такі основні методи пізнання філософський, або діалектичний метод пізнання; юридичний, або догматичний, метод; соціологічний метод; метод системного аналізу; метод порівняльного правознавства, або компаративістський метод, і, нарешті, історичний, або генетичний, метод дослідження. Харківський правознавець М. Панов під методологією науки (в тому числі й кримінального права) розуміє систему методів, прийомів і засобів наукового пізнання предмета цієї науки, які у такій якості являють собою комплекс раціональних шляхів, засобів і форм руху мислення від незнання до знання, від припущення до істини, від конкретного до

абстрактного, від одиничного до узагальненого, від явища до сутності [5, с. 5].

Науковець наголошує на тому, що в теорії кримінального права до методів відносять загальнонаукові, розроблені (на рівні загального) головним чином в філософії і в теорії пізнання: діалектичний, системний (системно-структурний), формально-логічний (догматичний, соціологічний, історичний (історично-правовий), порівняльний (порівняльно-правовий) методи та ін. Цей вчений підкреслює, що наука кримінального права не створює своєї «самостійної» методології, а розробляє її основи з урахуванням змісту загальнонаукових (філософських) методів і особливостей об'єкта дослідження даної науки [5, с. 6–7].

Варто зазначити, що практичне використання діалектики в кримінальному праві є доволі обмеженим і часто має переважно декларативний характер. Окрім того більше немає підстав вважати діалектику універсальним або єдином вірним методом. Як було зазначено вище українські філософи вважають, що «гегелівська та марксістсько-енгельсівська діалектика є квазінауковими теоретичними системами, які не відбивають скільки-небудь конкретно й адекватно реальних процесів, що відбуваються в дійсності. зазначається, що універсальність законів діалектики є джерелом слабкості діалектичного матеріалізму, оскільки загальність діалектики досягається ціною суттєвої розпливчастості її положень, через що її корисність є вельми сумнівною. Чимало сучасних науковців відходять від абсолютизації діалектики або не використовують її взагалі. До прикладу, не заперечуючи проти використання діалектики в кримінальному праві, О. Рябчинська висловлюється за те, що до діалектики як нібито універсального методу наукового пізнання слід ставитися обачніше [6, с. 159].

М. Хавронюк, зовсім не згадує діалектику як метод, а методологію зводить до системи загальнонаукових і спеціально-наукових методів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмету [7, с. 11].

У наукових публікаціях ми бачимо прихильників альтернативних діалектиці методологічних підходів в правових науках взагалі та в кримінальному праві зокрема. Ключовими з сучасних концепцій праворозуміння є феноменологія, герменевтика, синергетика, концепція «живого права» австрійського правознавця О. Ерліха, поєднання здобутків усіх шкіл праворозуміння в межах інтегративної юриспруденції. Професор В. Лисий зазначає, що сьогодні є низка філософій і кожна з них має свій метод «філософування» («свій методологічний інструментарій»). В сучасних умовах діалектика є одним із ключових

філософських методів поряд із герменевтичним, аналітичним та феноменологічним [8, с. 21–26].

Вітчизняна науковиця О.Слюсаренко наголошує на доцільності використання в сучасних правових дослідженнях деяких ідей філософії постмодернізму [9, с. 10].

Цікаві та цілком слушні думки О. Харитонової про те, що існує необхідність у методологічному відношенні відрегулювати «мости», міжрівневі зв'язки між світоглядною, «філософською» основою кримінального права, тобто тією площиною, де кримінальне право розвивається в його ідеально-природному, і тим рівнем сучасного позитивного кримінального права, що передбачає аналіз певних «технічних» рішень, запропонованих політичними елітами. У цьому сенсі одним із найважливіших методологічних завдань сучасної науки кримінального права ця дослідниця вважає забезпечення функціонування кримінально-правової системи виключно в правовому ключі на основі принципів права, вищих ціннісних засад, які поряд із встановленими законодавцем приписами діють безпосередньо, регулюючи правову реакцію держави на злочин [9, с. 90].

Оригінальними є погляди на методологію А. Музики та С. Багірова, які пропонують в кримінальному праві при дослідженні причинності використовувати зокрема метод правового прагматизму. Як відомо зазначений метод утворюється на стику філософії і права і має міждисциплінарний характер. Автори із застосуванням згаданого методу пропонують аналізувати практичні наслідки тих або інших теорій (концепцій) [10, с. 15]. Водночас вони визнають, що використовували правовий прагматизм в своєму дослідженні каузальності, покладаючись більшою мірою на інтуїтивне сприйняття його користності [10, с. 28–29].

Висновки. Підсумовуючи все варто констатувати, що актуальність обраної проблематики дослідження обумовлена суттєвою зміною меж філософсько-методологічного самовизначення юридичної науки, розглядом права не тільки як соціальної регулювальної системи, а й як фактора культури, як феномена сучасної цивілізації.

Діалектика як вища форма теоретичного мислення актуальна і сьогодні, вона не може бути відкинута чи забутою.

Під методологією взагалі розуміється наука (logos) про шлях (odos) дослідження як спосіб дії (meta) для правильного пізнання якогось явища, факту (також норми).

Як показує етимологічний склад слова методологія, саме поняття про неї передбачає в її природі такі елементи: а) науку, б) шлях до неї, с) спосіб використання цього шляху, як дії (роботи), з метою встановлення істинності, пра-

вильності пізнання. Відповідно, до структури методології входить, окрім цього, і сам дослідник (той, хто пізнає), в розгляді його якості як дослідника. Технічне вміння передбачає, тим самим, і властивості розуму того, хто пізнає, шукає відповідь на поставлене собі питання (проблему).

Загальний характер методології – це саме мистецтво (техніка). Правильний метод не дасть правильного результату через нестачу майстерності в його використанні.

Кримінально-правова наука використовується такі методи: історико-правовий, догматичний, системний, порівняльно-правовий, соціологічний та деякі інші. Останнім часом набуває поширення герменевтичний метод тлумачення кримінального законодавства.

Щодо методології науки кримінального права – це система знань у вигляді теорій, вчень, концепцій про злочин і покарання, кримінально-правові норми, кримінальний закон і відповідальність, юридичні конструкції та інститути, їх ефективність та соціальну обумовленість, принципи, тенденції розвитку кримінального права і законодавства, а також теоретичне осмислення і вдосконалення законодавчої і правозастосовної діяльності у галузі кримінального права.

Література

1. Костицький М.В. Деякі питання методології юридичної науки. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 3–11.
2. Конверський А. Логіка (традиційна та сучасна) : підручник. К.: Центр навч. л-ри, 2004. 535 с.
3. Добронравов І. Сучасна потреба в діалектиці та творчому спадку М.Л. Злотоїної. К.: Стилос, 2001. С. 125–135.
4. Булатов М. Історія і теорія діалектики. К.: Стилос, 1999. С. 29–41.
5. Панов М. І. Основи методології науки кримінального права. Вісник Асоціації кримінального права України. Харків. 2017. № 2(9) С. 1–41.
6. Рябчинська О.П. Методологія досліджень проблем кримінального права: постановка проблеми. Право і безпека. 2013. № 1 (48). С. 157–163.
7. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2008. 42 с.
8. Лисий В. Діалектика і методи наукового пізнання. Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія філософія. Львів. 2010. Вип. 13. С. 20–28.
9. Слюсаренко О.Л. Праворозуміння в епоху постмодерну. Юридична наука. Київ. 2011. №2. С. 7–12.
10. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи: монографія/ Ю.В. Баулін, М.В. Броменський, В.В. Голіна та інш., під заг. ред. Академіка НАПрН України Ю.В. Бауліна. К.: ВАІТЕ, 2015. 688 с.
11. Музика А.А., Багіров С.Р. Каузальність і кримінальний закон в аспекті правового прагматизму: монографія. Київ: Паливода, 2023. 144 с.

Анотація

Кельман Р. М. До питання використання методологічного інструментарію у кримінально-правовій науці. – Стаття.

Розвиток сучасної науки обумовлений її переходом від методологічного монізму до світоглядно-методологічного плюралізму, що пов'язано з серйозним переглядом уявлень про правові та державні закономірності, які змінилися під впливом глобалізаційних процесів. Глибокий аналіз усіх явищ, визначення принципів орієнтирів подальшого розвитку правової науки є найважливішим напрямом наукових досліджень, основою ефективності яких має бути методологія правознавства. Тому формування методологічної системи є першочерговим завданням для української правової науки.

Загально визнано, що методологічні дослідження – необхідна умова розвитку науки. Вони істотно актуалізуються у періоди глибоких реформ, корінних трансформацій системи цінностей і світоглядних основ суспільства. Адекватність осмислення соціально-економічних, політичних, культурних змін, ефективність досліджень нових правових реалій повинні базуватися на новітній системі теоретичних уявлень, сформованих в результаті перегляду філософських основ і методів наукового пізнання права.

Проблемами методології правознавства в різних її аспектах займаються багато вітчизняних та зарубіжних вчених, оскільки без перебільшення зазначають, що ефективний науковий пошук можливий тоді коли дослідник використовує відповідну методологію, зокрема:

- у сфері філософсько-теоретичного осмислення – В. Бабкін, О. Бандура, С. Гусарев, М. Дамірлі, В. Дудченко, К. Жоль, М. Козюбра, А. Козловський, М. Костицький, В. Копейчиков, М. Кельман, А. Крижанівський, Н. Крестовська, В. Лемак, Л. Луць, С. Максимов, Н. Оніщенко, М. Орзіх, Ю. Оборотов, В. О. Петришин, Л. Петрова, П. Рабінович, О. Скакун, С. Сливка та інші;

- у сфері галузевого права – В. Авер'янов, А. Колодій, О. Костенко, В. Кравець, В. Краєвський, В. Луць, Ю. Тодика, В. Рибалка, В. Шаповал, А. Фурман та інші;

- у сфері європейського та порівняльного права – Х. Бехруз, В. Денисов, С. Кашкін, О. Кресін, Р. Леже, А. Саїдов, К. Осаке, О. Тихомиров, Ю. Тихомиров та інші.

Низка ідей, які розвиваються у низці публікацій, опирається на праці сучасних західних дослідників права, серед яких – Ж.-Л. Бержель, Г. Дж. Берман, Р. Давид, Х. Кьотц, К. Цвайгерт, А. Кнапп, К. Бернс, А. Кауфманн, Р. Лукич, І. Лакотос, М. Хайдеггер, Р. Циппеліус, Р. Дворкін, І. Каліновські, І. Стельмах, І. Врублевські. Суттєвий вплив на формування концепції дослідження справили праці представників дореволюційного правознавства (зокрема таких, як В. Антонович, М. Гредскул, С. Десницький, Я. Козельський, Б. Кістяківський, Н. Коркунов, П. Лодій, П. Новгородцев, П. Неволін, М. Палієнко, С. Пахман, Л. Петражицький, А. Покровський, М. Ренненкампф, Є. Спекторський, Ф. Тарановський, Е. Трубецької, М. Хлебніков, В. Хвостов, Б. Чичерін, Г. Шершеневич, М. Чижов, А. Фатєєв), а також творча спадщина відомого вітчизняного вченого, академіка ВУАН С.С. Дністрянського, який активно працював у цій царині на західноукраїнських землях, а потім в еміграції.

Незважаючи на доволі значний інтерес до методологічно-правової проблематики згаданих учених, усе ж недостатньо розробленими залишаються питання загальної характеристики методологічної ситуації у сучасному вітчизняному правознавстві та тенденцій розвитку його методології в контексті формування нової системи правових цінностей розширення впливу інтеграційних та глобалізаційних процесів на стан функціонування правової системи України та її окремих складових. Крім того, додаткового осмислення потребують філософські основи методології сучасної юридичної науки, поєднання у ній світоглядних засад класичної, неklasичної і постмодерністської типів методології та їх впливу на визначення шляхів удосконалення вітчизняного правознавства.

Нарешті, методологічна доцільність може бути спеціальною в сенсі відкриття нових методів. Створення нових методів вимагає певної методології. Ця методологія нового методу є, перш за все, технічно методологією підходів, таких собі тимчасових сходів, як при спорудженні нових будівель. Ці підходи даються насамперед аналізом існуючих методів і їх недостатності, що вимагає попереднього встановлення дефективності існуючих методів і з'ясування причин цієї дефективності. Словом, самі методи стають предметом дослідження у вказаній дефективній оцінці їх і, звісно, тим паче в позитивній оцінці. Проте метод підходів у вказаній сфері методології не єдиний. Він може бути даний за повного заперечення існуючих методів або за наявності їх, як найкращий метод.

Зародження нового методу часто створюється саме безвихіддю та невірою в доцільність застосованих методів. Це показує дослідникові необхідність покинути поле зазначених методів і взяти інший напрям, залишивши це поле. Тут необхідна не лише сміливість (цього ще недостатньо), а й особлива якісність дослідника та, насамперед, якісність уміння поєднувати найширше та глибоко аналіз і синтез. Глибокий аналіз означає проникнення думкою в низку площин знання і його методів. Широкий метод аналізу вимагає першої площини, як найширшої. Глибокий синтез означає, навпаки, об'єднання найширшої площини в організації її аналітичних частин, що виправдовуються вказаним глибоким аналізом. Широкий синтез означає залучення матеріалу з тих полів, що концентрично охоплюють досліджуване поле знання периферійно. При цій якійсності дослідника народжується новий метод, як наслідок вказаних аналізів і синтезів не лише існуючих методів, а й самого матеріалу, що, природно, приводить до нового методу. Зрозуміло, що новий метод може бути здобутий у його доцільності й вузьким фахівцем. Але переважно він частковий у своїй цінності.

Актуальність обраної проблематики дослідження обумовлена також суттєвою зміною меж філософсько-методологічного самовизначення юридичної науки, розглядом права не тільки як соціальної регулювальної системи, а й як фактора культури, як феномена сучасної цивілізації. Тобто дослідженню методологічних проблем юридичної науки задається соціокультурний контекст, який дозволяє уявити її як систему, що розвивається і поєднується з провідними філософськими ідеями і ціннісно-цільовими структурами суспільства.

Ключові слова: діалектика, методологія, метод, методика, підхід, наука, вчення, наукове пізнання, кримінально-правова методологія.

Summary

Kelman R. M. On the issue of using methodological toolkit in criminal law science. – Article.

The development of modern science is conditioned by its transition from methodological monism to worldview and methodological pluralism, which is associated with a serious revision of ideas about legal and state patterns that have changed under the influence of globalization processes. A deep analysis of all phenomena and the definition of fundamental guidelines for the further development of legal science are the most important areas of scientific research, the effectiveness of which must be based on the methodology of jurisprudence. Therefore, the formation of a methodological system is a priority task for Ukrainian legal science.

It is widely recognized that methodological research is a necessary condition for the development of science. It becomes particularly relevant during periods of profound reform and radical transformation of the value system and worldview of society. The adequacy of understanding socio-economic, political, and cultural changes, as well as the effectiveness of research into new legal realities, must be based on the latest system of theoretical ideas formed as a result of revising the philosophical foundations and methods of scientific knowledge of law.

Many domestic and foreign scholars have addressed the problems of legal methodology in its various aspects, since it is no exaggeration to say that effective scientific research is possible when the researcher uses the appropriate methodology, in particular:

- in the field of philosophical and theoretical understanding – V. Babkin, O. Bandura, S. Gusarev, M. Damirli, V. Dudchenko, K. Zhol, M. Kozubra, A. Kozlovsky, M. Kostytsky, V. Kopeychikov, M. Kelman, A. Kryzhanivsky, N. Krestovska, V. Lemak, L. Luts, S. Maksimov, N. Onishchenko, M. Orzih, Yu. Oborotov, V. O. Petryshyn, L. Petrova, P. Rabinovich, O. Skakun, S. Slyvka, and others;

- in the field of sectoral law – V. Averianov, A. Kolodiy, O. Kostenko, V. Kravets, V. Kraevskiy, V. Luts, Y. Todika, V. Rybalko, V. Shapoval, A. Furman, and others;

- in the field of European and comparative law – H. Behruz, V. Denisov, S. Kashkin, O. Kresin, R. Lejeune, A. Saidov, K. Osakwe, O. Tikhomirov, Yu. Tikhomirov, and others.

A number of ideas developed in the manual are based on the works of contemporary Western legal scholars, including J.-L. Bergel, G. J. Berman, R. David, H. Kötz, K. Zweigert, A. Knapp, K. Burns, A. Kaufmann, R. Lukich, I. Lakatos, M. Heidegger, R. Zippelius, R. Dworkin, I. Kalinovski, I. Stelmakh, and I. Vrublevski. The works of representatives of pre-revolutionary jurisprudence (in particular, V. Antonovich, M. Gredskul, S. Desnitsky, Ya. Kozelsky, B. Kistyakivsky, N. Korkunov, P. Lody, P. Novgorodtsev, P. Nevolyn, M. Palienko, S. Pakhman, L. Petrazytsky, A. Pokrovsky, M. Renenkampf, E. Spektor, F. Taranovsky, E. Trubetskoy, M. Khlebnikov, V. Khvostov, B. Chicherin, G. Shershenevich, M. Chizhov, A. Fateev), as well as the creative legacy of the renowned Ukrainian scholar, academician of the Ukrainian Academy of Sciences S.S. Dnistriansky, who was actively involved in this field in Western Ukraine and later in exile.

Despite the considerable interest in methodological and legal issues shown by the aforementioned scholars, the issues of the general characteristics of the methodological situation in contemporary domestic jurisprudence and the trends in the development of its methodology in the context of the formation of a new system of legal values, the expansion of the influence of integration and globalization processes on the functioning of the legal system of Ukraine and its individual components remain insufficiently developed. In addition, the philosophical foundations of the methodology of modern legal science, the combination of the worldview principles of classical, non-classical, and postmodern types of methodology, and their influence on determining ways to improve domestic jurisprudence require additional consideration.

Finally, methodological expediency can be specific in the sense of discovering new methods. Creating new methods requires a certain methodology. This methodology of the new method is, first of all, technically a methodology of approaches, a kind of temporary staircase, as in the construction of new buildings. These approaches are primarily provided by an analysis of existing methods and their inadequacies, which requires a preliminary determination of the inadequacies of existing methods and an investigation of the reasons for these inadequacies. In short, the methods themselves become the subject of research in the aforementioned assessment of their deficiencies and, of course, even more so in a positive assessment. However, the method of approaches in the aforementioned area of methodology is not the only one. It can be given with a complete rejection of existing methods or with their presence, as the best method.

The emergence of a new method is often caused by hopelessness and disbelief in the effectiveness of the methods used. This shows the researcher the need to abandon the field of these methods and take a different direction, leaving this field behind. This requires not only courage (which is not enough), but also a special quality in the researcher and, above all, the ability to combine the broadest and deepest analysis and synthesis. Deep analysis means penetrating with thought into a series of planes of knowledge and its methods. A broad method of analysis requires the first plane, as the broadest. Deep synthesis, on the contrary, means combining the broadest plane in the organization of its analytical parts, which are justified by the specified deep analysis. Broad synthesis means drawing on material from those fields that concentrically surround the field of knowledge being studied peripherally. With this quality of the researcher, a new method is born as a result of the specified analyses and syntheses not only of existing methods, but also of the material itself, which naturally leads to a new method. It is clear that a new method can be obtained in its expediency and by a narrow specialist. But it is mainly partial in its value.

The relevance of the chosen research topic is also determined by a significant change in the boundaries of the philosophical and methodological self-definition of legal science, the consideration of law not only as a social regulatory system, but also as a factor of culture, as a phenomenon of modern civilization. In other words, the study of methodological problems in legal science is given a sociocultural context that allows

it to be viewed as a system that develops and combines with the leading philosophical ideas and value-oriented structures of society.

Key words: dialectics, methodology, method, technique, approach, science, doctrine, scientific knowledge, criminal law methodology.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 24.12.2025